

NYUGDÍJASOK, NYUGDÍJAK

Összegzés	2
A nyugdíjrendszert meghatározó jelenségek és folyamatok.....	3
A nyugdíjrendszerek problémái	3
A nyugdíjas háztartások jellemzői.....	4
Az idősök foglalkoztatása, a munkaerőpiacról történő kivonulás	5
A nyugdíj jogszabályok változása	7
A magyar nyugdíjrendszer jellemzői.....	9
Nyugdíjkiadások.....	9
Nyugdíjjogosultság, nyugdíj-megállapítás	11
A nyugdíjasok és a nyugdíjszerű ellátásban részesülők létszáma.....	12
Nyugdíjindexálás, reálérték és a relatív pozíció	14
Nyugdíjak.....	15
Irodalom.....	17
Elérhetőség.....	17

ÖSSZEGZÉS¹⁾

- A nyugdíjrendszerek a fejlett országokban mindenütt nehézségekkel küzdenek, melynek alapvető oka a várható élettartam növekedéséből és az alacsony termékenységből adódóan a népesség előre-
gedése. Ezt a kiinduló helyzetet Magyarországon számos egyéb tényező hatása is bonyolítja. Ilyenek például az alacsony nyugdíjazási életkor, illetve az előírtnál korábbi nyugdíjba vonulás, az öngondoskodás elégtelen szintje, a szabálytalan foglalkoztatási pályák tömegessé válása, a járulék-
fizetést elkerülő szürke- és feketefoglalkoztatás növekvő mértéke, a nemzetközi migráció elsősorban
aktívakat érintő fokozódása, az alacsony foglalkoztatás, a viszonylag magas munkanélküliség és
inaktivitás stb. A hosszú távú problémák mellett a meglévő rendszerben kialakult egyenlőtlenségek
felszámolásának kényszere, az ellátások értékének megőrzése és a rendelkezésre álló anyagi forrá-
sok közötti feszültség már rövid távon is folyamatos reformokat igényel.
- A egyes nyugdíjrendszer bevezetése, majd a magánnyugdíjak visszaállamosítása, a korhatáremelés,
a nyugdíjindexálás szabályainak megváltoztatása, a járulékok emelése, a jogosultsági feltételek szí-
gorítása (a korai nyugdíjazási formák visszaszorítása) szükségessé tette a jogszabályok többszöri
korrekcióját, így 1997 óta 54, illetve 67 alkalommal változott (a társadalombiztosítási nyugellátás-
ról, illetve a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgál-
tatások fedezetéről szóló) két idevonatkozó alaptörvény.
- Az intézkedések legfőbb célja az volt, hogy alacsonyabb szintre szorítsa a nyugdíjrendszer fenntar-
tásából fakadó terheket. A jogosultsági feltételek szigorításának hatására a nyugdíjasok létszáma
némileg csökkent (a 6 százalékos fogyás mindössze 1,2 százalékpontot jelent a teljes népességhez
viszonyított arányt tekintve), ennek ellenére a nyugdíjkiadások folyamatosan és erőteljesen nőttek
a GDP-hez mérve. A nyugdíjba vonulás átlagos életkora a korhatáremelésnél kisebb mértékben
emelkedett, sőt a nyugdíj-megállapításnál elismert szolgálati idő még csökkent is. A nyugdíjak
reálértékét egyre nehezebb megtartani, a nettó keresetekhez mért relatív pozíció pedig kisebb
ingadozásokkal, de 2010 óta már folyamatosan gyengült.

¹⁾ Az összeállítás a 2011-ig terjedő időszakot öleli át. Az ellátórendszer 2012-től gyökeresen átalakult: a reform két fő rendező elve az volt, hogy nyugdíjat – saját
jogon – csak korbetöltött személyek részére lehet megállapítani és folyósítani, valamint a megváltozott munkaképességűek számára két új ellátást (a rokkant-
sági ellátást és a rehabilitációs ellátást) vezettek be a rokkantsági nyugdíj helyett.

A NYUGDÍJRENDSZERT MEGHATÁROZÓ JELENSÉGEK ÉS FOLYAMATOK

A nyugdíjrendszerek problémái

A nyugdíjrendszerek fenntarthatósága és megfelelősége mind hazai, mind nemzetközi téren gazdasági, illetve társadalmi problémákat vet fel. A nyugdíjkérdés nem csak a – nem kis létszámú – nyugdíjast érinti, hanem szinte mindenkit: járulékfizetőként a munkavállalókat, kedvezményezettként pedig az időseket, valamint bizonyos kockázatok (betegség, rokkantság, hozzátartozó elvesztése) esetén az aktív korban lévőket (sőt az árvaellátás révén még a gyermekkorúakat is).

A felosztó-kirovó nyugdíjrendszerekben a mindenkori dolgozók által befizetett járulékok fedezik az éppen esedékes nyugdíjakat. Napjainkban egyre többen megérik azt a kort, amikor a megélhetés forrását a nyugdíjak jelentik, miközben a járulékfizetők száma jelentős mértékben csökken.

A népesség elöregedése (a várható életkor növekedése és a termékenységi ráta egyszerű reprodukció alatti szintje), az alacsony foglalkoztatás, az oktatás expanziója és a nagyarányú korai nyugdíjazás miatt a járulékfizetési időszak csökkenése, a járulékalapját képező keresetek eltitkolása és ezzel összefüggésben a jövőbeni nyugdíjjogosultsághoz

szükséges feltételek teljesítésének hiánya olyan problémákat idéz elő, melyek megoldásához át gondolt, összehangolt, hosszú távra kiható intézkedésekre van szükség.²⁾

Az állami nyugdíjrendszerek kiadásait a külső tényezőnek tekinthető időskori függőségi ráta és a foglalkoztatás, valamint a rendszer sajátosságait tükröző nyugdíjazási feltételek (ezáltal a nyugdíjasok aránya) és az ellátások megállapításának szabályai (a nyugdíjszínvonal) befolyásolják.

A magyar gazdaságot jelentős szürke- és fekete-gazdaság, mérsékelt munkanélküliség, nyomasztó inaktivitás jellemzi; a nyugdíjrendszert pedig a társadalom egyszerre érzi drágának és szegényesnek.³⁾

Egy szakértőkből álló csoport⁴⁾ megvizsgálva a következő évtizedekre elképzelhető nyugdíjrendszereket, valamint a nyugdíjjal és az időskorral kapcsolatos kérdéseket a következő főbb problémákat azonosította:

- az aktív népességhez képest magas a nyugdíjasok aránya,
- magas a korhatár alatti nyugdíjasok száma,
- egyre több ember kimarad a nyugdíjrendszerből (azaz sokan nem szereznek elegendő szolgálati időt a nyugdíjjogosultsághoz),
- sok a kis összegű nyugdíj,
- a rendszerben átláthatatlan és igazságtalan az újraelosztás.

1. tábla. Gazdaságilag aktív és nyugdíjas népesség

Év	Gazdaságilag aktív népesség		Nyugdíjasok, járadékosok, egyéb ellátásban részesülők		Egy gazdaságilag aktív lakosra jutó nyugdíjas, járadékos, egyéb ellátásban részesülő, fő
	száma ^{a)} január 1-jén, ezer fő	aránya, %	száma ^{b)} január 1-jén, ezer fő	aránya, %	
1960	4 735	47,5	636	6,4	7,4
1970	5 127	49,7	1 380	13,4	3,7
1980	5 470	51,1	2 018	18,8	2,7
1990	5 108	49,2	2 587	24,9	2,0
2000	4 349	42,5	3 145	30,8	1,4
2010	4 430	44,2	2 980	29,8	1,5
2011	4 435	44,4	2 921	29,3	1,5

a) 1979-ig a gyeseen, gyeden lévőekkel együtt, 1988-tól korrigált adatok.

b) 1989-ig az utalások, 1990-től az ellátásban részesülők száma.

Forrás: nemzetgazdaság munkaerőmérlege, Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság nyilvántartása.

²⁾ Augusztinovics-Köllő (2007) adminisztratív adatokon alapuló számításai szerint az ezredfordulót követő öt évben az 1945–1950 között született évfázatoknak évente 37–40 százaléka nem szerzett annyi szolgálati időt, ami a jelenlegi szabályok szerint elegendő a nyugdíjjogosultság megszerzéséhez.

³⁾ Simonovits A.: Nyugdíjtervek Magyarországon In: Beszélő 14. évf. 6. sz., 2009. 27–36. old.

⁴⁾ Nyugdíj és Időskor Kerekasztal.

Egy lehetséges (és szükséges) nyugdíjreformnak ezekre a problémákra kell tartós megoldásokat találnia.⁵⁾

Az elmúlt években lezajlott pénzügyi és gazdasági válság tovább súlyosbította az idősödéssel összefüggő problémákat, megnehezítette az ellátórendszerek finanszírozását és a nyugdíjigérvények teljesítését.

Az Európai Unió több tagállamában egyes szociális biztonsági hozzájárulásokat újonnan létrehozott kötelező tőkefedezeti rendszerekbe irányítottak, ám a válság rávilágított a kettős fizetés problémájára, és néhány ország annak érdekében szüntette be vagy csökkentette a magánnyugdíjrendszerekbe fizetendő járulékokat, hogy javítsa az állami nyugdíjrendszerek pénzügyi helyzetét, valamint lépéseket tett a szolgálati idő meghosszabbítására.⁶⁾

1960-ban még minden egyes nyugdíjasra 7 gazdaságilag aktív személy jutott (1970-ben 4, 1980-ban 3, 1990-ben 2), 2000 óta pedig 1,5 körül mozog a mutató értéke. Az így kialakult helyzetben egyre fontosabbá válnak az öngondoskodás különböző formái, a családon, kisközösségen belüli kölcsönös segítségnyújtás és a generációk közötti szolidaritás.

A nyugdíjas háztartások jellemzői

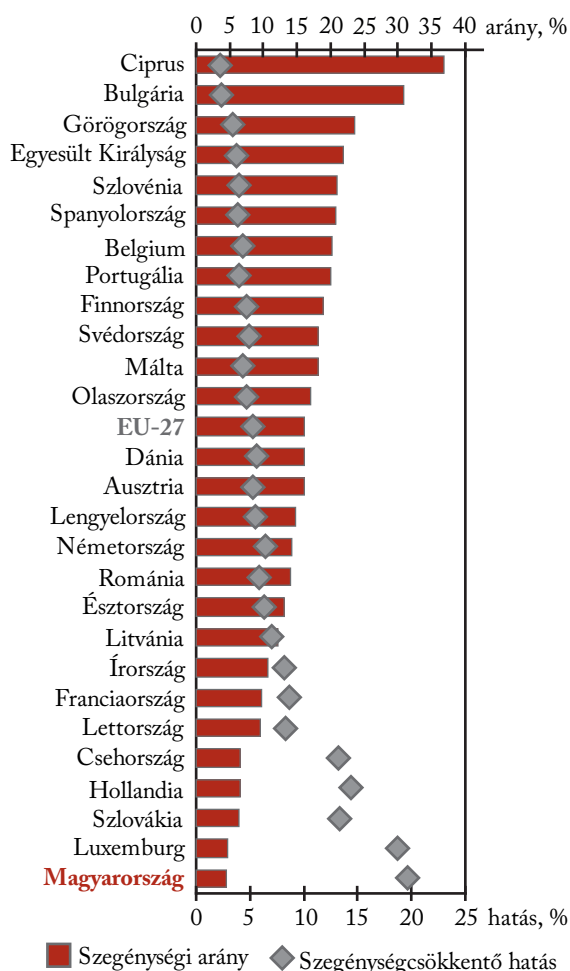
A nyugdíj az időskori jövedelembiztonság alapintézményét jelenti, a teljes lakosság körében az egy főre jutó éves átlagos bevétel forrásainak 30 százaléka nyugdíjból származik, és a 65 év felettek háztartásaiban a nettó jövedelem több mint 9 tizedét biztosítja.

A jövedelmek szerkezetében a társadalmi juttatások képviselik a második legnagyobb arányt, részesedésük az évtized elejei 33–35 százalékról a válság éveiben megugrott, és 2009-ben 42, 2010-ben 39,1 százalék volt. A társadalmi jövedelmek háromnegyedét a nyugdíjak teszik ki, vagyis a növekmény jelentős része is innen származik. Az elmúlt évtizedben mért legalacsonyabb (2001-ben 24,8 százalékos) és legmagasabb (2009-ben 32,1

százalékos) arány különbsége több mint 7 százalékpont.

A nyugdíjak rendszeressége, kiszámíthatósága és a nyugdíjemelések értékőrző jellege miatt a lakosság más rétegeivel összehasonlítva az idősök relatív helyzete kedvezőbb. Az ellátások stabilitásának köszönhetően még a gazdasági válság körülményei között is sikerült ezt a helyzetet megőrizni. A nyugdíjak nivelláló hatása mutatkozik meg abban, hogy körükben az alsó és felső jövedelmi ötöd közötti különbség kisebb, mint az aktív, illetve más inaktív háztartásokban.

1. ábra. A 65 évesek és idősebbek szegénységi aránya, valamint a társadalmi juttatások* szegénységcsökkentő hatása, 2010

* Beleértve a nyugdíjakat.
Forrás: Eurostat adatbázis.

⁵⁾ A Kerekasztal elvégezte a reformváltozatokra vonatkozó társadalmi és gazdasági hatásvizsgálatot a 2050-ig tartó időszakra. Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal tevékenységéről. Szerk. Holtzer Péter Budapest, 2010.

⁶⁾ ZÖLD KÖNYV a megfelelő, fenntartható és biztonságos európai nyugdíjrendszerek felé Brüsszel, 2010.7.7. COM(2010)365.

A társadalmi juttatások, köztük a nyugdíjak szegénységcsökkentő hatása egy hipotetikus mutatóval – a szociális transzferekkel, illetve azok nélkül számított szegénységi ráták egymáshoz viszonyításával – mérhető. 2011-ben Magyarországon a jövedelmi szegénységi arány⁷⁾ a teljes lakosság körében 13,8, míg a 65 éven felüliek esetében csak 4,5 százalék (a nyugdíjasoknál 4,2%) volt.

Amennyiben az összes társadalmi juttatást, így a nyugdíjakat is figyelmen kívül hagynánk, az elsősorban nyugdíjból élő 65 éves és idősebb korcsoportba tartozók szegénységi aránya 20-szorosára növekedne, vagyis körükben 10-ből 9-en a szegények közé tartoznának. Az unión belül a magyar ellátásoknak a legnagyobb a szegénységcsökkentő hatása a 65 éves és idősebbek körében.

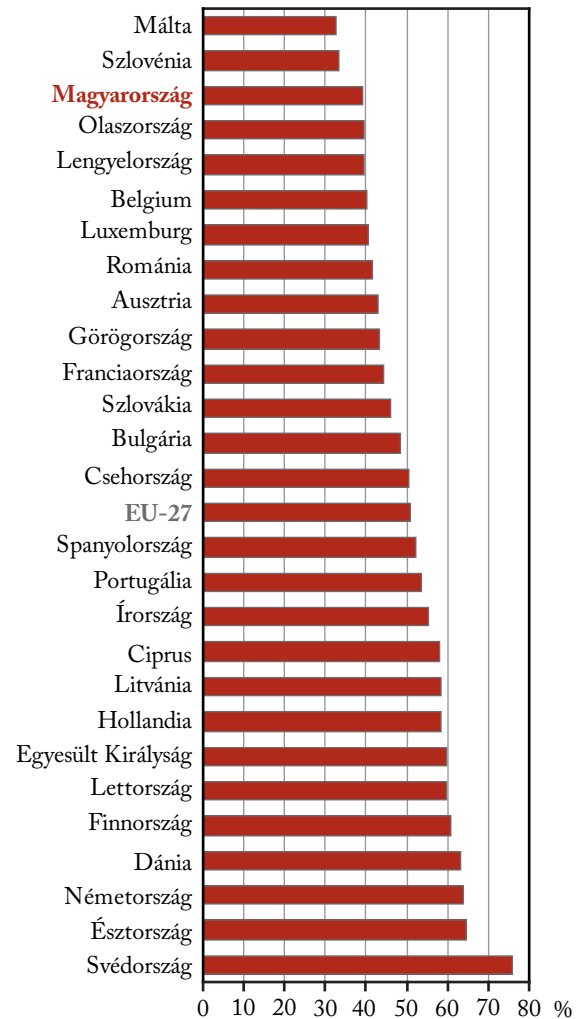
Ennek ellenére a magyar nyugdíjrendszer sem garantálja automatikusan az időskori szegénység elkerülését. Az időseknek is vannak jól körülhatárolható csoportjai (például az egyszemélyes háztartásban élő idős nőké, valamint azoké, akiknél például a súlyos betegség, az ápolási igény, az önellátás korlátozottsága csak magas kiadások árán enyhíthető), és így a szegénységi kockázatok is gyakrabban fordulnak elő.

Az idősek foglalkoztatása, a munkaerőpiacról történő kivonulás

Magyarországon az 55–64 éves népesség egynegyede dolgozott az évtized elején, majd – elsősorban a korhatáremelés következtében – 39 százalékra nőtt az idősek foglalkoztatási rátája, ami az unió 51 százalékos átlagától még így is jelentősen elmarad.

Az alacsony aktivitáshoz hozzájárulnak a magyar lakosság gyengébb egészségi állapota, az öregségi nyugdíj alacsony korhatára és a rendszerváltást követően fellazított nyugdíjba vonulási szabályok. Az elmúlt években azonban a korhatár emelése és a nyugdíjazási feltételek szigorítása következtében az 55–59 évesek foglalkoztatási rátája 2000-hez viszonyítva 20 százalékponttal emelkedett, a 60–64 évesek körében pedig 8-ról 14 százalékra nőtt.

2. ábra. Az 55–64 éves népesség foglalkoztatási rátája az Európai Unió tagállamaiban, 2011

Forrás: Eurostat adatbázis.

A nyugdíjas életszakasz kezdetét elvileg a nyugdíjkorhatár szabályozza. 1996 előtt a férfiak korhatára 60 év volt, a nők 55 év, ezzel szemben az öregségi nyugdíjba vonulók átlagos életkora a férfiaknál 58,7, a nőknél 54,3 év volt. 2011-ben mindkét nem 62 évesen mehetett nyugdíjba, ehhez képest az öregségi nyugdíjas férfiak 60,4, a nők 58,4 évesen kérték nyugdíjazásukat. Tehát a munkaerőpiacról történő tényleges kivonulás a férfiaknál a jogszabálynak megfelelő kétévnél emelést követve megközelítőleg két évvel kitolódott, a nők esetében

⁷⁾ Szegénységi arány: a medián ekvivalens jövedelem 60 százalékánál kevesebb jövedelemmel rendelkező háztartásokban élő személyek aránya.

2. tábla. A nyugdíjba vonulás átlagos életkora a nyugdíj-megállapítás éve szerint nemenként és ellátásfajtánként

(év)

Nem	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011+
Öregségi és öregségi jellegű nyugdíj								
Férfi	60,0	59,9	59,9	59,7	59,8	59,7	60,1	60,4
Nő	55,9	57,7	57,5	57,8	57,3	59,9	60,6	58,4
Együtt	57,4	58,6	58,5	58,7	58,3	59,7	60,3	59,1
Rokkantsági nyugdíj								
Férfi	49,3	50,5	50,6	51,1	51,9	52,3	52,1	51,9
Nő	47,4	49,1	49,3	49,8	50,5	51,1	50,9	50,6
Együtt	48,5	49,9	50,0	50,5	51,3	51,8	51,5	51,3
Összesen								
Férfi	53,2	55,7	56,1	57,4	56,9	56,4	56,9	57,9
Nő	52,1	55,1	55,2	56,2	55,7	54,1	54,4	57,3
Együtt	52,6	55,4	55,6	56,8	56,2	55,6	56,0	57,5

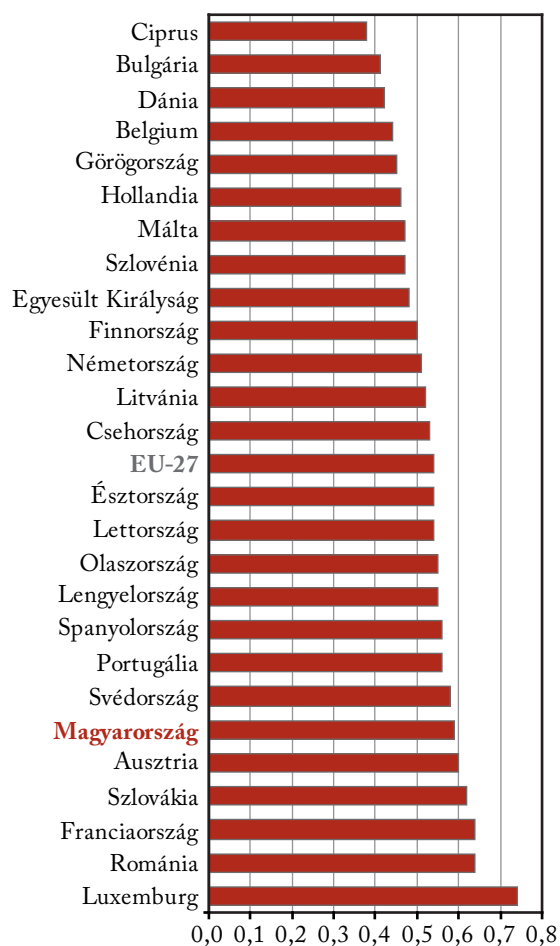
Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság.

azonban az előírt hétévnyi továbbdolgozásból mindössze 4 év valósult meg. A korhatár alatti nyugdíjasok száma 600–650 ezer fő közötti, és ez a munkavállalási (15–61 éves) korú népesség több mint 15 százalékát teszi ki.

Az átlagos nyugdíjba vonulási kor, az ún. korcentrum csak nagyon lassan emelkedik, az emberek a biztosabb és relatíve jó nyugdíjak reményében igyekeznek minél korábban nyugdíjba menni, amit az is elősegít, hogy a technológia gyors fejlődéséhez alkalmazkodni nem tudó idősebb munkavállalók foglalkoztatását (a költséges átképzést nem is tekintve) a munkáltatók sem vállalják.⁸⁾

A nyugdíjrendszer fenntarthatóságának biztosításában Magyarország számára kulcsfontosságú feladat, hogy a foglalkoztatás növelésével emelje a járulékfizetők számát, és a munkaerőpiacról való korai távozást meggátolja. Ennek érdekében például az 50 évesnél idősebb munkavállalókat alkalmazó munkaadókat járulékfizetési kedvezményben részesítették, 2007-től a nyugdíj mellett végzett munka nyugdíjjárulék kötelessé vált, 2008-tól pedig az éves minimálbért meghaladó összevont jövedelem esetén felfüggesztik a korai nyugdíj folyósítását. A változások elvileg a gazdasági aktivitás növekedésének irányába hatnak, de a gazdaság munkaerő-felvevő képességének erősödése nélkül tartós eredmény nem várható.

3. ábra. Aggregált helyettesítési ráta, 2011

Forrás: Eurostat adatbázis, Írország nélkül.

⁸⁾ Simonovits A.: Nyugdíjtervek Magyarországon In: Beszélő 14. évf. 6. sz., 2009. 27–36. old.

A nyugdíjszínvonal egyik mérőszáma az aggregált helyettesítési ráta⁹⁾, ami a 65–74 évesek nyugdíját viszonyítja az 50–59 évesek keresetéhez. A viszonylag magas helyettesítési arány ösztönözheti a munkaerőpiacról való mielőbbi kivonulást.

A nyugdíjzabályok változása

A magyar nyugdíjrendszerben az 1990-es évek eleje óta folyamatos reform zajlik, a jelenleg is hatályos törvény 1997-ben született, melynek legfontosabb célja az volt, hogy alacsony szintre szorítsa a magyar költségvetés – nyugdíjrendszerből fakadó – hosszú távú terheit.

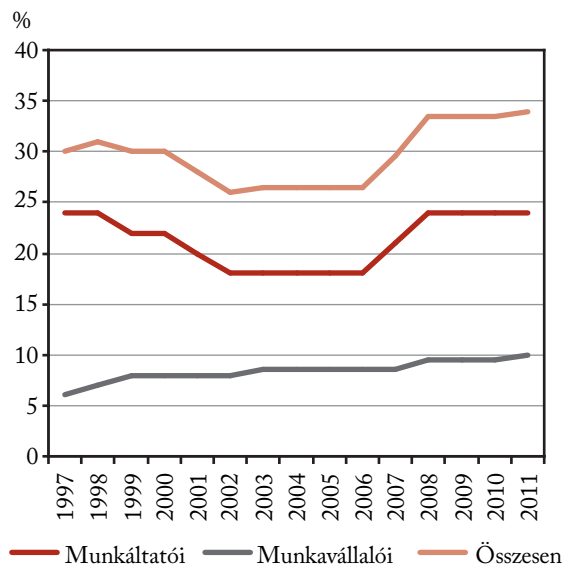
Hazánkban 1997-ben vezették be a vegyes nyugdíjrendszert. A már munkaviszonyban levők választhatták azt a lehetőséget, hogy 1998. január 1-jétől a nyugdíjjárulékok egy részét valamelyik magánnyugdíjpénztárba fizessék, míg a pályakezdők számára kötelezővé tették a magánpénztárba való belépést. Az intézkedés célja az volt, hogy hosszú távon mérséklődjék az állam nyugdíjfizetési kötelezettsége és javuljon a járulékfizetési érdekelt-ség. A megvalósítás számos ponton rosszul sikerült, és a magánpénztárak működése összességében a vártnál gyengébb teljesítményt hozott.¹⁰⁾

2010 őszén a nyugdíjrendszer alapvetően átalakult. A magánnyugdíjpénztárak tagjai számára kedvezőtlenül módosult a nyugdíjszabályozás: 2011. január 1-jétől a mindenkire érvényes járulék fizetése ellenére sem szerezhettek nyugdíj jogosultságot. Ezzel párhuzamosan megnyílt a lehetőség a magánnyugdíjpénztárak elhagyására, és a tisztán állami rendszerbe való visszatérésre, ahol a befizetett járulék teljes egészében hasznosul. A változás hatására a második nyugdíjpillér lényegében megszűnt.

A legfontosabb reformok közé tartozott a törvényes nyugdíjkorhatár fokozatos emelése és a svájci indexálás bevezetése, amelyek mindegyike erőteljesen szűkítette a jövőbeni nyugdíj-kötelezettségeket, így közvetlenül kedvezően hatott a kiadási oldalra. 1998 után azonban fokozatosan csökkentették a

munkaadói járulékokat, és mivel ezt nem ellensúlyozta a munkavállalói járulékok azonos mértékű növekedése, a Nyugdíjbiztosítási Alap bevételei csökkentek.¹¹⁾ A munkáltatói járulékok 2006 után két lépcsőben visszatértek az 1998. évi 24 százalékos szintre. A munkavállalói terhek folyamatosan növekedtek, 2011-ben – újabb 0,5 százalékpontos emelés után – 10 százalékos mértékig.

4. ábra. Munkaadói és munkavállalói nyugdíjjárulék

Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság statisztikai évkönyv, 2010.

A béindexálást 2000-ben váltotta fel a svájci indexálás, amely a nyugdíjmeléseknél 50–50 százalékos arányban a fogyasztóiár-növekedést és a nettó átlagkeresetek növekedését vette figyelembe, majd 2010-től a már megállapított nyugdíjak növekedésének ütemét a kormányzat az árszínvonal- és a bérnövekedés különböző kombinációjaként határozza meg. Inflációkövető nyugdíjmelést kell teljesíteni, ha a GDP-növekedés tárgyévra tervezett mértéke nem éri el 3 százalékot. Ha a GDP növekedése várhatóan 3–4 százalék közötti, akkor a tervezett fogyasztóiár-növekedés és a tervezett nettó átlagkereset-növekedés 80–20 százalékos súlyozott átlagának megfelelő mértékkel kell a nyug-

⁹⁾ A mutató a 65–74 évesek medián egyéni bruttó nyugdíjának és az 50–59 évesek medián bruttó keresetének hányadosa, amelybe nem tartoznak bele az egyéb társadalmi juttatások. Az uniós aggregált adatok az országok adatainak népességgel súlyozott átlagai.

¹⁰⁾ Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal tevékenységéről. Szerk.: Holtzer Péter. Miniszterelnöki Hivatal. Budapest. 2010.

¹¹⁾ Orbán Gábor – Palotai Dániel: A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatósága. MNB-tanulmányok 40. Budapest, 2005.

díjakat emelni. A GDP 4–5 százalékos emelkedése esetén 60–40 százalékos, 5 százalék feletti javulásnál pedig az infláció és a keresetnövekedés 50–50 százalékos súlyozott átlagának megfelelő mértékben kell a nyugdíjakat emelni.

A rokkantsági és öregségi nyugdíjakat érintő első jelentős reformra 1998-ban került sor, amikor a férfiak nyugdíjkorhatárát 60-ról 61 évre, 2000-tól 62 évre emelték, míg a nőké fokozatosan 55 évről minden második évben egy évvel emelkedett, és 2009-re érte el a 62 évet. A reform a nyugdíj összegével is igyekezett a nyugdíjba lépés elhalasztását ösztönözni: a korhatár előtt kilépők arányosan kisebb, míg az utána kilépők arányosan nagyobb összegű nyugdíjra számíthattak. Öregségi teljes nyugdíjra az jogosult, aki betöltötte a rá irányadó nyugdíjkorhatárt, legalább húsz év szolgálati időt szerzett, és nem áll biztosítási kötelezettséggel járó jogviszonyban. A 2010. évi emeléssel mindkét nem számára fokozatosan 65 évre nő az öregségi nyugdíj korhatára. Ugyanakkor a magyar lakosság egészségi állapotáról megállapítható, hogy 62 éves kor után (sőt már előbb is) több olyan egészségprobléma lép fel, amelynek hatására a munkavégző képesség jelentősen csökken, így a 65 évre emelendő nyugdíjkorhatár esetén a munkaerő-piaci jelenlét valószínűleg hézagossá, betegséggel terhelt lesz, és a nyugdíjba vonulás tényleges kora nem fog érdemben növekedni. Ez leginkább a férfiak, valamint egyes nehéz fizikai megterhelést jelentő munkakörök esetében fordulhat elő.

1998-ban kezdődött a rokkantsági nyugdíj rendszerének átalakítása. Az első lépést jelentő intézkedés célja a tényleges egészségi állapotot és annak változását is tükröző elbírálási gyakorlat megteremtése volt. Megszűnt a rokkantsági ellátásra való végleges jogosultság, és az átmeneti jogosultság megtartásához is gyakoribb orvosi vizsgálatot írtak elő – így a rokkantnyugdíj kevésbé biztos jövedelemforrássá vált. 2008-ban egy új szabályozás lépett életbe, amely a foglalkoztatási esélyek növelésére összpontosított, és az igénylő egészségi állapotának, valamint megmaradt munkavégző képességének felmérése alapján egészségügyi, szociális és foglalkozási rehabilitációs szolgáltatások igénybevétele tette lehetővé, illetve kötelezővé. Ekkortól kezdve

csak az részesülhet rokkantsági nyugdíjban, akinek egészségkárosodása legalább 50 százalékos mértékű és nem rehabilitálható. A rokkantsági nyugdíj igénylésének szigorításával és az ún. rehabilitációs járadék bevezetésével egyre jobban visszaszorult a korhatár előtti nyugdíjba vonulás.

A rehabilitációs járadék lényege, hogy a rokkantsági nyugdíjat igénylők elsőként erre az ellátásra szerezhetnek csak jogosultságot (kivéve, akiket nem rehabilitálhatónak nyilvánítanak), és ennek három éve alatt együtt kell működniük a munkaügyi szervezettel. Az ellátást bevezetésének első évében mindössze 2246 fő részére állapították meg, majd a következő három esztendőben 34 ezer új esetben.

3. tábla. A nyugdíjkorrekciós emelésben részesülők létszáma és az emelés költségkihatása

Intézkedés	Létszám, ezer fő	Tárgyévi költségkihatás, milliárd forint
2006		
50%-os mértékű özvegyi nyugdíj 55%-ra emelése	237	10,9
2007		
55%-os mértékű özvegyi nyugdíj 60%-ra emelése	305	12,6
1988 előtt megállapított saját jogú nyugellátások emelése	593	26,6
2008		
1991. január és 1996. december között megállapított saját jogú nyugellátások emelése	695	37,9
2010		
1988–1990, 1992–1995, 1997–1998 között megállapított saját jogú nyugellátások emelése	821	24,2

Forrás: Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság évkönyvei.

A jövedelemkülönbségek a nyugdíjasok között kisebbek, mint a teljes népességben, ám a nyugdíjkon belül is fellelhetők olyan aránytalanságok, melyek oka nem a jogosultak eltérő teljesítménye (keresete, szolgálati ideje), hanem a jogszabályok változása. Ezek kiegyenlítése céljából született meg a nyugdíjak korrekciós célú emeléséről szóló 2005. évi CLXXIII. törvény, amely a 2006–2010-es évekre egységes programban rögzített egy nyugdíjkorrekciós intézkedéssorozatot. Az intézkedés jelentős forrásigénye miatt csak többéves programként való-

sulhatott meg. Az egyes lépésekben érintettek körét, a lépések sorrendjét részben az elmaradás mértéke, részben pedig az életkor határozta meg.

2006-ban és 2007-ben az 50 százalékos özvegyi nyugdíjban részesülők ellátásának mértéke 5–5 százalékponttal emelkedett, amit a korábban a 20 százalékos özvegyi nyugdíjknál megvalósított jelentős emelés (20-ról 30 százalékra való mértéknövelés) után kialakult arányok rendezése is indokolt.

2007-ben az 1988 előtt, 2008-ban pedig az 1991. január és 1996. december között nyugdíjazottak részesültek korrekciós nyugdíjmelésben. A 2009-re tervezett intézkedések (a legkedvezőtlenebb helyzetben levő 1992–1995-ös évjáratok ismételt emelése mellett a relatíve kedvezőbb helyzetű 1988–1990-es és az 1997–1998-as évjáratokra kiterjedő korrekcióra) a gazdasági válság miatt egy évvel később valósult meg.

2009-ben a Kormány a világgazdasági válság mélyülésének hatása miatt, a nyugdíjrendszert érintő törvénymódosításokat is kezdeményezett: 2009. július 1-jétől megszüntette a 13. havi nyugdíjat, leállította a már megállapított nyugdíjak reálértékének – a reálkereset növekedési ütemét fele részben követő – emelését, és törvénybe iktatta a nyugdíjkorhatár 2012 és 2018 közötti fokozatos felemelését 62-ről 65 évre. Ez a három intézkedés körülbelül háromszor 10, azaz 30 százalékkal csökkentheti hosszú távon a nyugdíjkiadásokat.¹²⁾

2011 januárjától életkori korlát nélkül nyugdíjba mehetnek azok a nők, akik az ehhez szükséges 40 év jogosultsági időt megszerzik (feltéve, hogy ebből legalább 32 év aktív munkavégzési idővel rendelkeznek). A törvény indoklása szerint az intézkedés célja „a hosszú munkavisztonnyal rendelkező nők nyugdíjkezdvezményének megteremtése, a nők kettős – családi és munkahelyi – szerepvállalásának, a családi helytállás mellett elért hosszú munkavisztonnyának elismerése. A nyugdíjkezdvezmény a fiatalabb korban megadott nyugdíjazási lehetőség révén elősegíti az érintett nők további családi szerepvállalását, ezáltal a fiatalabb gyermekek anyák munkaerőpiaci részvételi feltételei is javulhatnak.”

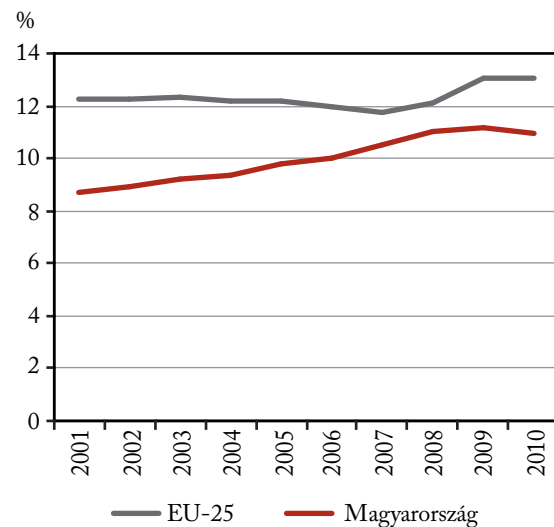
A MAGYAR NYUGDÍJRENDSZER JELLEMZŐ ADATAI

Nyugdíjkiadások

A nyugdíjkiadásokat alapvetően három tényező – az induló nyugdíjak kiszámítása, a nyugdíjba vonulás feltételei és a folyósított nyugdíjak évenkénti indexálási szabálya – határozza meg.

Az állami nyugdíjkiadások Magyarországon 2000-ben a GDP 8,4, 2010-ben már 11 százalékát tették ki. Az EU-25 azonos tartalmú adatai az évtized elején 3,5 százalékponttal voltak magasabbak, majd a különbség 2008-ban 1 százalékpontra olvadt, de 2009-től újra növekedni kezdett.

5. ábra. Nyugdíjkiadások a GDP százalékában

Megjegyzés: Az idősoros összehasonlítás csak az EU-25 tagállamaira végezhető el. (2005-től érhetőek el az EU-27-re azonos tartalmú adatok, melyek eltérése 0,1 százalékponton belüli.)
Forrás: Eurostat adatbázis.

A 2010 és 2060 közötti időszakra vonatkozó nyugdíj-előrejelzés¹³⁾ szerint Magyarországon az állami nyugdíjkiadások jelentős növekedésével kell számolni, ötven év múlva a GDP 14,7 százalékát kell majd nyugdíjakra fordítani.

Magyarországon és az EU-27 országainak átlagát tekintve 2010-ben az összes társadalmi juttatás közel azonos hányada – 48,6 és 46,0 száza-

¹²⁾ Simonovits András: Milyen nyugdíjrendszert? In: Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal tevékenységéről. Szerk. Holtzer Péter, Miniszterelnöki Hivatal, Budapest, 2010.

¹³⁾ The 2012 Ageing Report, Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States (2010-2060). European Union, 2012.

léka – nyugdíj volt. Az egyes tagállamokban azonban jelentős különbségek vannak: míg a legfiatalabb korösszetételű Írországból a szociális kiadásoknak csak az egynegyedét, Lengyelországban majd kétharmadát (63,8 százalékát) fordították nyugdíjakra. A hazai ellátások egy főre jutó értéke (1724 vásárlóerő-egység/fő) az európai átlag (3179 vásárlóerő-egység/fő) 54,2 százaléka volt.

A nyugdíjkiadások összehasonlítására kifejlesztett európai uniós módszertan¹⁴⁾ hét nyugdíjtípust különböztet meg, és eszerint vizsgálja az egyes tételeket. Minden tagállamban az öregségi nyugdíjak teszik ki a kifizetések legjelentősebb hányadát. Ez az arány mind az unióban, mind Magyarországon meghaladja az összes nyugdíjrfordítás háromnegyedét (77,7, illetve 76,4 százalék). Ugyanakkor jelentős különbség van az idősöknek járó juttatásokban, ha az adott országokban előírt korhatárt is figyelembe vesszük. Míg az Európai Unió átlagában a korhatár alatti öregségi nyugdíjkiadások aránya az összes nyugdíjon belül 6 százalék alatti, Magyarországon ennek több mint kétszerese (12,4%) és a rokkantsági nyugdíjak tekintetében is 3 százalékponttal magasabb hányad mutatható ki 2010-ben. Fontos tényező az ellátásokhoz való hozzáférés jogosultságának kérdése. Magyarországon a nyugdíjak körében (tisztán biztosítási alapú ellátás lévén) nincs jövedelmi korlát, míg az EU-27 országaiban az öregségi ellátások 2,2 százaléka rászorultság esetén adható, a rokkantsági nyugdíjak között a kifizetések 13, az özvegyi ellátások 6 százaléka volt jövedelemhez kötött.

2011-ben a Nyugdíjbiztosítási Alapból finanszírozott nyugdíjkiadásokra 3028,1 milliárd forintot fordítottunk, közel 5 százalékkal többet, mint az előző évben. Ez az összeg éves átlagban 2 millió 673 ezer fő ellátását fedezte.

A társadalombiztosítási ellátórendszer elemei a következők:

- saját jogú nyugdíjak:
 - az öregségi nyugdíj, ezen belül a korbetöltött és az előrehozott öregségi, a karkedvezményes és szolgálati, valamint a legalább 40 év jogosultsági idővel rendelkező nők részére megállapított öregségi nyugdíj, továbbá
 - a rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíj, rehabilitációs járadék;
- hozzátartozói nyugdíjak: özvegyi, szülői nyugdíj, árvaellátás, valamint a baleseti hozzátartozói nyugdíjak.

A fentiekben túl külön jogszabályok alapján meghatározott személyi kört érintő további ún. korai nyugdíjakat is tartalmaz a teljes ellátórendszer, mint például a korengedményes, a bányász-, a művész- és a polgármesteri nyugdíj. Az ilyen célú 26,7 milliárd forintos kifizetésből 15,8 ezer ellátott nyugdíját finanszírozták. A korhatár betöltését követően ezek az ellátások is bekerülnek a Nyugdíjbiztosítási Alap finanszírozási körébe. A Nyugdíjfolyósító Igazgatóság jogszabályi rendelkezések alapján még számos, elsősorban szociális jellegű ellátást, járadékot, pótlékot, támogatást is megállapít és folyósít, amelyeket nem a Nyugdíjbiztosítási Alapból finanszíroznak, de az ellátásban részesülőkről szóló kimutatásokban szerepelnek. Ezek kiadásai 2011-ben 122,9 milliárd forintot tettek ki.¹⁵⁾

4. tábla. A nyugdíjkiadások típusok szerinti megoszlása, 2010

Ország	Összesen	Öregségi nyugdíj	Korhatár alatti öregségi jellegű nyugdíj	Részleges nyugdíj	Rokkantsági nyugdíj	Korhatár előtti nyugdíj csökkent munkaképesség miatt	Hozzá tartozói nyugdíj	Korhatár előtti nyugdíj munkaerőpiaci okok miatt
EU-27	100,0	72,0	5,7	0,0	7,9	1,8	12,1	0,5
Magyarország	100,0	64,0	12,4	:	10,8	:	11,8	1,0

Forrás: Eurostat adatbázis.

¹⁴⁾ ESSPROS: A szociális védelem integrált európai statisztikai rendszere (European System of Integrated Social PROtection Statistics). Részletesen lásd a Társadalmi helyzetkép, 2010 Szociális védelem c. fejezetben.

¹⁵⁾ Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság évkönyve, 2011.

Az előzőekben felsorolt tételek együttes értéke 3178 milliárd forint, a GDP 11,3 százaléka.

Nyugdíjjogosultság, nyugdíj-megállapítás

Nyugdíjra jogosult az, aki meghatározott életkort elért és jogosultsági időt gyűjtött. A kezdőnyugdíj megállapítása összetett képlet alapján történik, amiben az 1988 óta megfigyelt munkatörténet a meghatározó.

A nyugdíj-megállapítások során keletkező adminisztratív adatok évenkénti statisztikai feldolgozása szerint egyre kisebb azon új nyugdíjasok száma, akik 1988-tól kezdődően, folyamatosan, minden naptári évben keresettel rendelkeznek. Hasonló következtetésekre jutott Augusztinovics Mária kutatása során, amikor is több mint hatmillió munkavállaló tízévi járulékfizetési teljesítményét vizsgálva kimutatta, hogy a tíz éven át folyamatosan megfigyelhető négyemillió emberből 33 százalék nem szerezte meg a jelenlegi szabályok szerinti, időarányos jogosultságot az öregségi nyugdíjra.¹⁶⁾

5. tábla. Az öregségi nyugdíjba vonultak átlagos szolgálati ideje

A folyósítás kezdete	(év)		
	Férfi	Nő	Együtt
2002	40,4	37,4	39,0
2003	39,9	32,0	37,7
2004	40,3	37,9	39,1
2005	40,1	36,7	38,1
2006	39,9	38,0	38,8
2007	39,9	36,7	38,0
2008	39,2	38,0	38,4
2009	40,0	32,7	37,9
2010	40,0	31,7	37,8

Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság statisztikai évkönyve, 2010.

A szolgálati idő rövidülésének egyik oka az aktív korúak inaktivitása vagy munkanélkülisége, ezen belül is azoknak a szakaszoknak a meghosszabbodása, amikor az állástalan munkavállaló biztosításra nem jogosító ellátást kap, vagy ellátás nélkül marad.

A másik ok a nem bejelentett, feketefoglalkoztatás térnyerése.

Az ún. induló nyugdíjak átlagos összegében jelentős eltérés van nemenként és területi szinten is. A férfiak esetében a 2010-ben indult új nyugdíjak Budapesten voltak a legmagasabbak, átlaguk meghaladta a 120 ezer forintot, és további négy (Fejér Komárom-Esztergom, Győr-Moson-Sopron és Borsod-Abaúj-Zemplén) megyében haladták meg a 110 ezer forintot. A legalacsonyabb ellátást Bács-Kiskun és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében élők kapták (92–93 ezer forint). A nőknél különösen jelentős az eltérés Budapest és a megyék átlagait tekintve. A legmagasabb (102 ezer forintos) budapesti és a legalacsonyabb Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei átlagos ellátás (58 ezer forint) között 44 ezer forint a különbség.

E jelenség hátterében közismerten az ország egyes régióinak eltérő gazdasági fejlettsége, a munka- és kereseti lehetőségek különbözősége, a nyugdíjba vonulók eltérő képzettsége és iskolai végzettsége áll.¹⁷⁾

6. tábla. Az új öregségi nyugdíjasok átlagos havi ellátása, 2010

Nem	(forint)	
	Átlag	Szórás
Férfi	107 616	48 846
Nő	77 377	46 349
Együtt	99 722	49 980

Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság.

A rokkantsági nyugdíjrendszer a 2008 januárjától bevezetett intézkedések hatására gyökeresen átalakult.

Új saját jogú ellátásként vezették be az egészségkárosodás komplex (azaz nemcsak orvosi szempontú megközelítésre, minősítésre hagyatkozó, hanem a megmaradt munkaképesség hasznosítására épülő) rehabilitációs járadékot. Az új ellátás a fejleszhető képességekre, a rehabilitációs esélyekre koncentrál, és legfeljebb három évre vehetik igénybe az 50–79 százalékos mértékű egészségkárosodott, a

¹⁶⁾ Augusztinovics Mária – Gyombolai Márton – Máté Levente: Járulékfizetés és nyugdíjjogosultság 1997–2006. Közgazdasági Szemle, LV. évf., 2008. július–augusztus 665–689. old.

¹⁷⁾ Hollósné dr. Marosi Judit – Dr. Császár Gyula: 2010-es új öregségi és öregségi jellegű nyugdíjasok vizsgálata. ONYF 2012.

7. tábla. Rokkantsági nyugdíjak iránti igények, megállapító határozatok

Év	Igénybejelentések száma	Teljesítő határozatok			
		aránya az igénybejelentésekhez viszonyítva, %	száma	tízezer lakosra jutó száma	aránya a saját jogú új nyugdíjakon belül, %
2000	155 413	34,9	54 196	53,1	54,6
2005	134 515	31,9	42 877	42,5	34,5
2006	124 019	31,6	39 211	38,9	32,3
2007	103 216	33,3	34 386	34,2	24,4
2008	64 398	40,8	26 272	26,2	24,3
2009	76 344	30,4	23 238	23,2	24,9
2010	79 263	31,5	24 994	25,0	27,4
2011	63 109	35,0	22 097	22,2	15,2

Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság.

rokkantsági nyugdíjhoz szükséges szolgálati idővel rendelkező személyek. A rokkanttá nyilvánítás megváltozott feltételei miatt az ellátások iránti igények 40 százalékkal visszaestek, de a szigorúbb szabályok folytán még a jelentősen megfogycsökkentett igénybejelentéseket is nagyobb arányban utasították el, így 2000-hez képest több mint felére csökkent a rokkantsági nyugdíj megállapítások száma és a lakosságra vetített aránya.

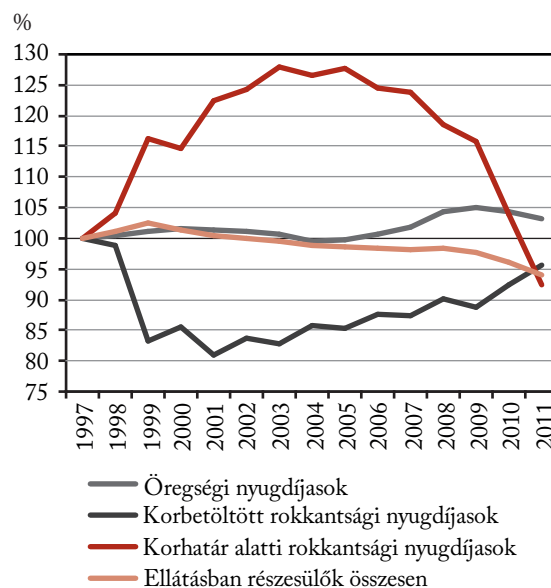
A nyugdíjasok és a nyugdíjszerű ellátásban részesülők létszáma

A rendszerváltást követően a nyugdíjasok létszáma 1999-ben volt a legmagasabb, 3 millió 184 ezer fő, ami azóta folyamatosan csökken. 2008 után ez a fogyás erőteljesebbé vált, ami a jogszabályok, különösen a korhatár előtti nyugdíjazás feltételeinek (ezen belül elsősorban a rokkantsági nyugdíjra vonatkozó előírások) szigorodásával magyarázható.

Magyarországon 2011 januárjában a nyugdíjban és nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma 2 millió 921 ezer fő, a teljes népesség mintegy 30 százaléka volt. Ez 59 ezerrel, 2 százalékkal kevesebb, mint 2010 januárjában. A nyugdíjasok legnagyobb csoportját a korhatárt betöltött öregségi nyugdíjasok tették ki, számuk elérte az 1462 ezret. A korhatár alatti öregségi nyugdíjasok 238 ezren voltak. Rokkantsági nyugdíjakban 722 ezren részesültek, akiknek közel fele (47 százaléka) még nem érte el a reá vonatkozó időskori nyugdíjkorhatárt.

¹⁸⁾ ESSPROS, részletesen lásd a Társadalmi helyzetkép, 2010 Szociális védelem c. fejezetben.

6. ábra. A nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők számának alakulása az év elején (1997=100)

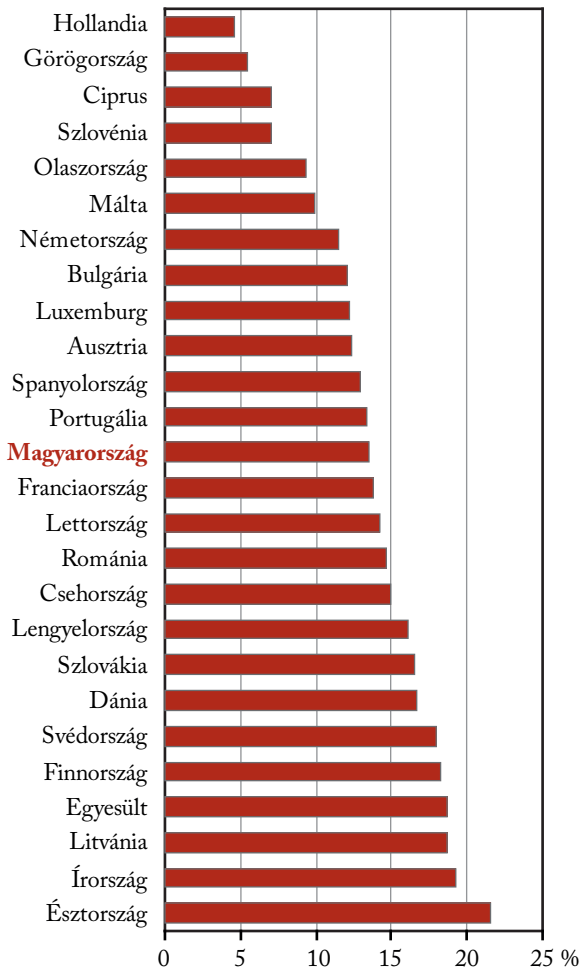

Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság statisztikai évkönyvei.

Ha a statisztikában – követve a nemzetközi gyakorlatot – a korbetöltött rokkantsági nyugdíjakat a magyar jogrendszer előírásaitól függetlenül átsoroljuk az öregségi jellegű nyugdíjak közé, (vagyis 2011 elején „csak” 334 ezer embert tekintünk rokkantnyugdíjasnak), akkor a közvélekedéssel ellentétben nem kiugróan magas a rokkantsági arány. A nemzetközi összehasonlításra alkalmas módszertan¹⁸⁾ szerint számított arányunkkal az európai mezőny közepén helyezkedünk el. Ez nem jelenti azt, hogy e tekintetben minden rendben van,

hiszen mind az egészségi állapot, mind a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatása terén vannak tennivalók.

7. ábra. A rokkantsági nyugdíjasok* aránya az összes nyugdíjas közül, 2010

* Rokkantsági nyugdíj és csökkent munkaképesség miatti korhatár előtti nyugdíj, Belgium nélkül.
 Forrás: Eurostat adatbázis.

A rokkantsági nyugdíjasokkal kapcsolatban megfogalmazott leggyakoribb kétely szerint nem minden esetben az egészségi állapotuk indokolja az ellátásukat, hanem egy részük a munkanélküliség elől menekül a nyugdíjba, mások a plusz jövedelemért kérik ezt az ellátást, miközben feketén tovább dolgoznak stb. Az egészségkárosodottak valóban nem képeznek homogén csoportot, bizonyára találhatók közöttük „potyautasok” is, de általánosítani nem lehet a helyzetüket. A teljes népes-

¹⁹⁾ A nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők halandósága (2004). ONYF, Közgazdasági Főosztály, 2007.

ségnél kedvezőtlenebb egészségi állapotukat mutatja például az a tény, hogy az egynegyedük a nyugdíjazást követő 5 éven belül meghal.¹⁹⁾ A 2009. évi Európai lakossági egészségfelmérésből kiderül, hogy míg a lakosság 9 százalékát korlátozta súlyosan valamely fennálló egészségi probléma a szokásos mindennapi életvitelében, addig a rokkantsági nyugdíjasok között 43 százalék ez az arány. Emellett további 47 százalékukat akadályozta ennél kisebb mértékben az állapota, és csak 10 százalékuk képes gond nélkül elvégezni a szokásos teendőit. A rokkantsági nyugdíjban részesülők mindegyike megjelölt a kérdőíven egy, vagy több fennálló súlyos krónikus betegséget, illetve hosszan tartó egészségproblémát.

2009 előtt a nők öregségi nyugdíjkorhatára minden páros évben emelkedett. Ezért ezekben az években a korai öregségi nyugdíjban részesülők nem váltak korbetöltötté, így év közben az állomány – a természetes fogyásnak megfelelően – csökkent. 2009-től kezdődően a ciklikusság megszűnt (a női öregségi nyugdíjkorhatár 2008-ban elérte a 62 évet), így a nők közül korai öregségi nyugdíjban részesülők egy-egy korosztálynyi állománya évente kerül át a korbetöltött öregségi nyugdíjasokéba, növelve ezzel az ellátottak létszámát.

2010 és 2011 között a legnagyobb mértékben (41–42 ezer fővel, 11 százalékkal) a korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok száma csökkent, nemeként fele-fele arányban. Hasonlóan (38 ezer fővel, 14 százalékkal) apadt a korhatár alatti öregségi nyugdíjasok csoportja, amit a férfiak 161 fős többletével szemben a nők 38 611 fős csökkenése alakított ki. Ennek elsődleges oka, hogy egy korosztálynyi nő az előrehozott nyugdíjából korbetöltötté vált. 2010-ben a nők előrehozott öregségi nyugdíjkorhatára a 2009-től megemelt 59 évhez képest változatlan volt. Az 1951-ben született nők 2008-ban még 57 évesen igénybe vehették az előrehozás intézményét, az 1952-ben születettek már csak 2011-ben érik el az előrehozott korhatárt, vagyis 2010-ben nem volt olyan női korosztály, akinek újonnan megnyílt volna ez a lehetőség.

További létszámcsökkentő hatást eredményez az a 2008-tól bevezetett intézkedés, hogy az előreho-

zott nyugdíjazás feltételévé vált a biztosítás alapjául szolgáló jogviszony megszűntetése.

Nyugdíjindexálás, reálérték és a relatív pozíció

A nyugdíjak reálértékének egy adott évi változását alapvetően az év során végrehajtott nyugdíjmelések és a fogyasztóiár-növekedés viszonya határozza meg.

Nyugdíjmelésre évente két alkalommal kerül sor. Az idevonatkozó jogszabály-módosítás²⁰⁾ értelmében – tekintettel arra, hogy a GDP-növekedés 2010. évre tervezett mértéke nem érte el a 3 százalékot – 2010. január 1-jétől a tervezett fogyasztóiár-növekedéssel azonos mértékben, 4,1 százalékkal, 2011-ben pedig – 3 százalékos éves GDP-növekedéssel számolva, a 3,5 százalékos inflációt és a 4,9 százalékos országos nettó átlagkereset-növekedést 80:20 százalékos arányban figyelembe véve – 3,8 százalékkal emelkedtek a nyugellátások. (Ezen

túlmenően 2010 novemberében 0,6, 2011 őszén 0,5 százalékos kiegészítést fizettek ki.²¹⁾)

A nyugdíjmelésen kívül 2006-tól a nyugdíjak közötti aránytalanságok csökkentésére korrekciós célú intézkedéseket is végrehajtottak. Ezek hatására az ellátások reálértéke 2005-ben jelentős, 2006-ban visszafogottabb mértékben javult. Befolyásolta továbbá a nyugdíjak alakulását a 13. havi nyugdíj – 2009. év második felében történt – megszüntetése, melynek hatása 2010-ben is érzékelhető volt.

1989-től – 1994 kivételével – 1996-ig folyamatosan és nagymértékben veszítettek értékükből a nyugdíjak. A reálnyugdíj szinte azonosan alakult a keresetek reálértékével. A gazdasági fellendülés kezdetével párhuzamosan, 1997-ben a nyugdíjak reálértéke is növekedni kezdett, egészen 2006-ig. Az évtized első felében mért értéknövekedés a 13. havi nyugdíj fokozatos bevezetésének köszönhető, majd éppen e pluszjuttatás eltörlésével (előbb jogszabályi és összegkorlátozással, majd az ellátás

8. tábla. A nyugdíjak reálértékének és relatív pozíciójának változása

Év	Általános	Nyugdíjas	Nettó átlagkereset növekedés	Nyugdíjmelés		A nyugdíjak			
						reálértékének ^{c)}		relatív pozíció ^{d)}	
	fogyasztóiár-index			I. a)	II. b)	változása			
						I. a)	II. b)	I. a)	II. b)
2003	4,7	4,6	14,3	13,1	13,6	8,1	8,6	-1,0	-0,5
2004	6,8	7,3	5,7	9,6	10,8	2,1	3,3	3,2	4,3
2005	3,6	3,9	10,1	9,5	10,4	5,4	6,3	-0,8	0,0
2006	3,9	5,0	7,6	7,6	8,2	2,5	3,0	-1,0	-0,5
2007	8,0	10,7	3,0	6,5	8,3	-3,8	-2,2	0,9	2,6
2008	6,1	6,9	7,0	7,3	8,8	0,4	1,8	-0,4	1,0
2009	4,2	4,9	1,8	-1,9	-1,8	-6,5	-6,4	-4,3	-4,2
2010	4,9	4,5	6,8	1,6	2,5	-2,8	-1,9	-4,5	-3,6
2011	3,94	4,4	6,4	4,3	4,4	-0,1	0,0	-2,4	-2,4

a) Csak a nyugdíjasok teljes körére kiterjedő nyugdíjmelések hatását és a 13. havi nyugdíj fokozatos bevezetésének/megszüntetésének hatását tartalmazza.

b) A nyugdíjmelés I. adataihoz hozzászámítja a nyugdíjasok meghatározott csoportjaira kiterjedő, a nyugdíjakba beépülő emelések hatását is. (Ilyen emelések voltak a korrekciós nyugdíjmelések és a méltányossági emelések.)

c) A nyugdíjas árindexszel számítva.

d) A nyugdíjak reálértékváltozása a nyugdíjas árindexszel, a kereseteké az általános árindexszel számítva.

Forrás: Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság évkönyvei.

A nyugdíjak reálérték-változása a nyugdíjak vásárlóerejének változását méri; kiszámítása: a nyugdíjmelés indexe osztva a fogyasztóiár-indexszel (2002-től a nyugdíjas fogyasztóiár-indexszel).

A nyugdíjak relatív pozíció-változása a nyugdíjak vásárlóerejének a keresetek vásárlóerejéhez viszonyított (relatív) változását méri; kiszámítása: a nyugdíjak reálértékindexe osztva a reálkereset-indexszel.

20) 2009. évi XL. törvény.

21) Miután az emelés mértéke nem érte el az 1 százalékot, egyszeri kifizetesként novemberben folyósították.

megszüntetésével) magyarázható a reálérték romlása 2009-ben és 2010-ben. 2011-ben – a megelőző két évvel ellentétben – sikerült megőrizni a nyugdíjak reálértékét. Ugyanakkor továbbra is gyengült a nyugdíjak relatív pozíciója, az elmaradás kisebb mértékben, de tovább folytatódott.²²⁾

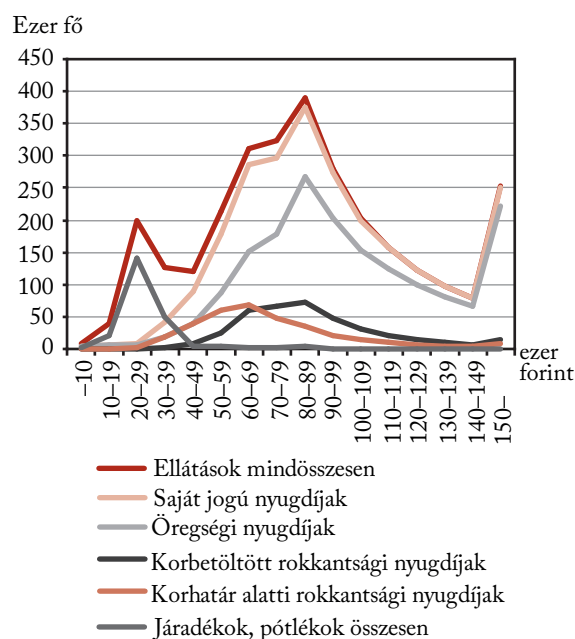
Nyugdíjak

2011-ben a nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások egy főre jutó havi átlagos összege 91 292 forint volt, az országos nettó átlagkeresethez viszonyított aránya 64,7 százalék. Az elmúlt évtizedben 5,6 százalékponttal emelkedett a mutató értéke.

2011 januárjában az esedékes emelés utáni ki-mutatások alapján 88 152 forint volt az átlag, ezen belül a nyugellátások összege 93 237, a járadékok és pótlékok összege pedig 29 835 forint.

A férfiak és a nők nyugellátásának összege a keresetekhez hasonlóan jelentős mértékben eltér egymástól. E különbségben a nők rövidebb szolgál-tati ideje is kifejeződik. A nők átlagos nyugdíja a férfiakénak mindössze 84 százalékát teszi ki. A nők ellátása leginkább a korhatár alatti öregségi nyugdí-jak esetében marad el a férfiakétól, annak kevesebb, mint háromnegyedét teszi ki.

8. ábra. A nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők száma a teljes ellátás összege szerint, 2011. január

Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság.

A nyugdíjasok, járadékosok mintegy 60 százalé-kának ellátása alacsonyabb az átlagnyugdíjnál. Ezen belül 8 százalék körüli (246 ezer fő) a 30 ezer

9. tábla. Nyugdíjak, járadékok és nyugdíjszerű rendszeres ellátások a főellátás típusai szerint, nemenként, 2011. január

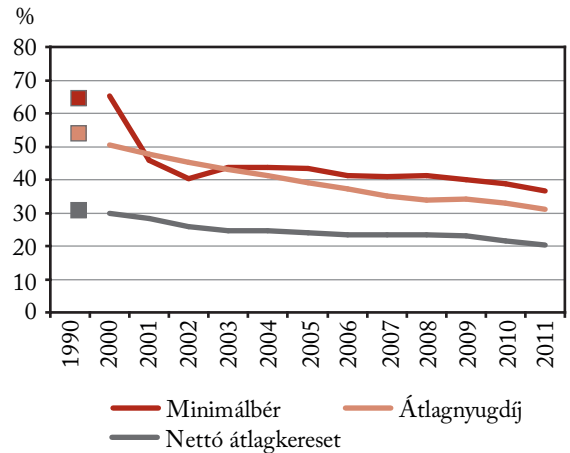
Főellátás	Férfi		Nő		Együtt	
	fő	átlag, forint	fő	átlag, forint	fő	átlag, forint
1. Öregségi és öregségi jellegű nyugdíjak	861 597	111 965	1 239 216	94 110	2 100 813	101 433
1.1. Öregségi nyugdíjak	661 836	116 734	1 038 964	95 910	1 700 800	104 014
1.1.1. Korbetöltött öregségi nyugdíjak	559 212	112 228	903 237	94 591	1 462 449	101 335
1.1.2. Korhatár alatti öregségi nyugdíjak	102 624	141 292	135 727	104 689	238 351	120 449
1.2. Korbetöltött rokkantsági nyugdíjak	188 528	93 445	195 915	84 059	384 443	88 662
1.3. Bányász- és korengedményes nyugdíjak	11 233	141 791	4 337	116 935	15 570	134 867
2. Korhatár alatti rokkantsági nyugdíjak	166 301	76 872	171 229	69 356	337 530	73 059
3. Hozzá tartozói nyugdíjak	5 312	29 356	121 257	60 841	126 569	59 520
4. Árvaeállítás	48 243	35 121	49 081	35 522	97 324	35 323
5. Rehabilitációs járadék	11 795	78 244	12 799	67 796	24 594	72 807
Nyugellátások összesen	1 093 248	102 471	1 593 582	86 903	2 686 830	93 237
Járadékok, pótlékok összesen	88 567	32 531	145 732	28 196	234 299	29 835
Ellátások mindösszesen	1 181 815	97 229	1 739 314	81 984	2 921 129	88 152

Forrás: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság – Nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők állománystatisztikai adatai, 2011. január, emelés után.

forintnál kisebb összegű ellátásban részesülők aránya (ez az összeghatár csak csekély mértékben haladja meg a 28 500 forintos nyugdíjminimumot). Többségük nem nyugellátást, hanem egyéb, szerényebb összegű (vagy az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegében maximalizált) járadékot, pótlékot kapott. A leggyakoribb kifizetés 80–90 ezer forint között mozgott. A legnagyobb összegű juttatást (120 449 forintot) a korhatár alatti öregségi nyugdíjasok vehették át januárban. Ugyan némileg magasabb (közel 135 ezer forint) volt a bányász- és korengedményes nyugdíjasok ellátása, de arra mindössze 15 ezer fő volt jogosult. A legnépesebb csoportot alkotó korbetöltött öregségi nyugdíjasok fiatalabb társaiknál 16 százalékkal kevesebb pénzből gazdálkodhattak január hónapban.

Az öregségi nyugdíjminimum összege 2008 óta változatlanul 28 500 forint, értéke csökkent az elmúlt évtizedben mind a nyugdíjak átlagos szintjéhez, mind pedig a minimálbér, illetve a nettó átlagkereset összegéhez viszonyítva.

9. ábra. Az öregségi nyugdíjminimum a minimálbér, az átlagnyugdíj és a nettó átlagkereset százalékában

A nyugdíjminimum az átlagellátás mintegy 64 százalékát tette ki 1990-ben, 2000-ben már csak a felét, 2011-ben pedig nem érte el az egyharmadát sem. Ugyanakkor az elmúlt évtizedekben mind a szociális segélyekre való jogosultságot, mind a segélyek színvonalát hozzá igazították.

IRODALOM

- A nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők halandósága (2004). ONYF, Közgazdasági Főosztály, 2007.
- A társadalmi kirekesztődés nemzetközi összehasonlítására szolgáló indikátorok, 2011 KSH Statisztikai Tükör VI. évfolyam 72. szám
- Aktív időskor. Tanulmánykötet. KSH-SzMM, Budapest, 2008.
- Augusztinovics Mária – Gyombolai Márton – Máté Levente: Járulékfizetés és nyugdíjjogosultság 1997–2006. Közgazdasági Szemle, LV. évf., 2008. július–augusztus 665–689. old.
- Augusztinovics Mária – Köllő János (2007): Munkapiaci pálya és nyugdíj, 1970–2020. Közgazdasági Szemle, 6. szám, 529–559. old.
- Demográfiai portré, 2012. Jelentés a magyar népesség helyzetéről. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 2012.
- Hollósné dr. Marosi Judit – Dr. Császár Gyula: 2010-es új öregségi és öregségi jellegű nyugdíjasok vizsgálata. ONYF, 2012. december 20.
- Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal tevékenységéről. Szerk.: Holtzer Péter Budapest, 2010.
- Jóléti ellátások, szakképzés és munkakínálat. Szerk.: Nagy Gyula, KTI Könyvek 10. MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2008.
- Kátay Gábor: Az alacsony aktivitás és foglalkoztatottság okai és következményei Magyarországon. MNB-tanulmányok, 79. 2009.
- Nyugdíj, segély, közmunka. A magyar foglalkoztatáspolitikai két évtizede, 1990–2010. Szerk.: Fazekas Károly és Scharle Ágota, Budapest, 2012.
- Orbán Gábor – Palotai Dániel: A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatósága. MNB-tanulmányok 40. Budapest, 2005.
- Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság évkönyvei, statisztikai évkönyvei.
- Öregedés – Öregség. Tanulmánykötet. KSH, Budapest, 2006.
- Simonovits András: Nyugdíjtervek Magyarországon In: Beszélő 14. évf. 6. szám. 2009. 27–36. old.
- The 2012 Ageing Report, Economic and budgetary projections for the 27 EU Member States (2010-2060). European Union, 2012.
- ZÖLD KÖNYV a megfelelő, fenntartható és biztonságos európai nyugdíjrendszerek felé Brüsszel, 2010.7.7. COM(2010)365.

Elérhetőségek

Készítette: **Tokaji Károlyné**

E-mail: Karolyne.Tokaji@ksh.hu

Telefon: (+36 1) 345 6890